

दूध उत्पादनाची दशसूत्री

- १) **जातीवंत दुधाळ जनावरांची पैदास आणि जोपासना** - उच्च वंशावळीतील व अधिक उत्पादनक्षम वळूंचा किंवा कृत्रिम रेतन पद्धतीचा वापर करावा. उत्तम माजात कृत्रिम रेतन करावे. आपल्या गोठ्यातच संकरीत कालवडी निर्माण करण्याचे उद्दिष्ट पशुपालकाने ठेवले पाहिजे. अनुत्पादक जनावरांना कळपातून काढावे.
- २) **नवजात वासरांची निगा** - जन्मलेल्या वासरांचे नाक व तोंड स्वच्छ करावे. माता चाटत नसेल तर कोरड्या कपड्याने पुसावे. कोवळे खूर समतल खुडावेत. निर्जंतूक कैचीने नाळ कापावी. वासरास वजनाच्या एक दशांश चिक पाजावा. कोरड्या व उबदार जागेत ठेवावे.
- ३) **गोठ्यातील जनावरांचे व्यवस्थापन** - गोठा हवेशीर, स्वच्छ, कोरडा, प्रकाशयुक्त मोकळा असावा. जनावरांना चोविस तास स्वच्छ पाणी पिण्यास उपलब्ध असावे. नियमित खरारा करावा. गोचिड व पिसवांचा प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी गोठ्यातील भिंती, जमीन, गव्हाण, खाचखळगा जाळून घ्याव्यात.
- ४) **वैरण** - गायी / म्हशीस प्रतिदिन ६-८ किलो सुकी वैरण व २०-२५ किलो सकस हिरवी वैरण कुट्टी करून द्यावी. चारा पिकांची लागवड करावी. हिरवी चारापिके कापून, सुकवून व्यवस्थित साठवून ठेवावी. सतत हिरवा चारा मिळण्याकरीता मुरघास तयार करावे. निकस वाळलेल्या चान्यावर युरीया प्रक्रिया करून सकसता वाढविता येते.
- ५) **पशुखाद्य** - भाकड अथवा दुधाळ जनावरांना शरीरपोषणासाठी प्रतिदिन १.५ किलो पशुखाद्य द्यावे. दुधाच्या प्रत्येक लिटरसाठी ४०० ग्रॅम प्रमाणे पशुखाद्य द्यावे.
- ६) **खनिजमिश्रण (मिनरल मिक्चर)** - मोठ्या जनावरांना ३०-५० ग्रॅम व लहान वासरांना १५-२० ग्रॅम खनिज मिश्रण दररोज द्यावे.
- ७) **जंतनिर्मुलन** - प्रत्येक जनावरांस वर्षातून किमान दोन वेळा (पावसाळ्यापूर्वी व पावसाळ्यानंतर) जंताचे औषध देणे आवश्यक आहे.
- ८) **लसीकरण** - घटसर्प, फऱ्या, लाळ्या खुरकूत आदी संसर्गजन्य रोगापासून संभाव्य आर्थिक नुकसान टाळण्यासाठी प्रतिबंधक लसी वेळच्या वेळी देणे आवश्यक आहे.
- ९) **नोंदी** - कळपातील प्रत्येक जनावरांची नोंद ठेवावी. माजाची आणि कृत्रिम रेतनाची तारीख, रेतमात्रेत वापरलेल्या वळूची प्रजाती, लसीकरण, खुराक, दैनंदिन दूध उत्पादन, दैनंदिन खर्च आदि बाबींची तपशीलवार नोंद ठेवावी.
- १०) **स्वच्छ दूध उत्पादन** - आर्थिक उदात्तीकरणाच्या काळात दूध उत्पादकांसमोर स्वच्छ दूध उत्पादित करून दुधाचा दर्जा राखण्याचे आव्हान आहे. परंतु सोबतच दूध व दुग्धजन्य पदार्थांची वाढती मागणी लक्षात घेता जागतिक बाजारपेठ काबीज करण्याची मोठी संधी सुद्धा आहे.